

نقش اعتبارات بانک کشاورزی در رونق فعالیت‌های دامداری بخش قرقری

شهرستان هیرمند

آیت‌اله کرمی^{۱*} و نادر بارانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۷

چکیده

فعالیت‌های دامپروری به عنوان یکی از رشته فعالیت‌های اصلی بخش کشاورزی مانند دیگر بخش‌های کشاورزی، وابستگی شدیدی به اعتبارات و سرمایه‌گذاری دارد. کمبود سرمایه‌گذاری در این بخش، یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های دامپروری در کشور به گونه عام و در شهرستان هیرمند به گونه خاص می‌باشد. هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی در رونق فعالیت‌های دامداری بخش قرقری شهرستان هیرمند است. این پژوهش از نظر نوع پژوهش، کاربردی، برحسب چگونگی کنترل متغیرها از نوع پژوهش‌های توصیفی - پیمایشی و از لحاظ روش گردآوری داده‌ها به صورت میدانی (پرسش‌نامه و مصاحبه) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دامداران بخش قرقری (N=۱۳۵) است که در سال ۱۳۹۲ از بانک کشاورزی شهرستان هیرمند تسهیلات دریافت کرده بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۱۰۰ پرسش‌نامه بین آن‌ها توزیع شد. روایی پرسش‌نامه با استفاده از دیدگاه‌های کارشناسان بررسی و پایایی مربوط به ابزار سنجش با استفاده از آلفای کرونباخ در محدوده ۰/۷۹ تا ۰/۹۵ محاسبه شد. نتایج نشان دادند که که گرفتن وام باعث افزایش درآمد، افزایش تولید، سرمایه‌گذاری، اعتماد به نفس، فروش و بازاریابی، بهبود مکانیزاسیون و ارتقای مدیریت منابع تولید شده، ولی تأثیری در افزایش اشتغال، دانش و داده‌ها و پذیرش ریسک نداشته است. پیشنهاد می‌شود افزون بر بهبود روند اعطای تسهیلات به دامداران به وسیله بانک کشاورزی، سیاست‌های دولت نیز به گونه‌ای تنظیم شود تا اعتبارات بانک کشاورزی به سمت فعالیت‌های اشتغال‌زا در بخش کشاورزی و زیربخش دامپروری هدایت شوند.

طبقه‌بندی JEL: B26, Q14, R51

واژه‌های کلیدی: بانک کشاورزی، اعتبارات، بخش دامداری، بخش قرقری.

^۱ - دانشیار اقتصاد کشاورزی دانشگاه یاسوج.

^۲ - دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه یاسوج.

* - نویسنده مسئول مقاله: aiatkarami@yahoo.com

پیشگفتار

با گذشت نیم سده تجربه توسعه در جهان سوم، مشکلاتی متعدد در روند توسعه مناطق روستایی وجود دارد. ضرورت تبیین الگوی مناسب برای توسعه مناطق گوناگون جهان، ضرورت بازنگری و تأملی عمیق در مبانی، مفاهیم و روش‌های بکار رفته در توسعه روستایی را بوجود آورده است. یکی از راهکارهای مطرح شده بمنظور تسریع فرآیند سرمایه‌گذاری و تقویت بنیادهای مالی و در نهایت، توانمندسازی جوامع روستایی و فقرزدایی از راه ارتقاء بهره‌وری، تأکید بر تأمین مالی بخش کشاورزی (به عنوان بعد اقتصادی و اصلی توسعه روستایی) بوده است (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱). در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه، کشاورزی بخش اصلی و فراهم‌کننده اشتغال بخش بزرگی از جمعیت و همچنین، کلید رشد پایدار اقتصادی کشورهاست (انوما^۱، ۲۰۱۰). رشد جمعیت، افزایش شهرنشینی و رشد درآمد در کشورهای در حال توسعه، باعث رشد بسیاری در تقاضای مواد غذایی با منشأ حیوانی خواهد شد زیرا رابطه مثبت و قوی بین افزایش درآمد و مقدار مصرف پروتئین حیوانی وجود دارد؛ بنابراین، پیش‌بینی می‌شود که انقلاب بعدی در بخش کشاورزی انقلاب دام باشد. در چنین شرایطی، تداوم و تقویت حرفه دامداری برای پاسخ‌گویی به نیازهای نسل کنونی و آینده ضروری است. به بیان دیگر، حرفه دامداری باید آن گونه باشد که ضمن حفظ بقای خود، نیازهای جامعه را بویژه در آینده برطرف کند (نیکدخت و همکاران، ۱۳۸۶). دامداری در زمره صنایع پویا، زاینده و اشتغال‌زاست که پس از صنعت نفت، بیش‌ترین سرمایه را به خود جذب کرده است. از همه مهم‌تر این‌که بخش دامداری با امنیت غذایی و سلامت جامعه گره خورده است و به عنوان یکی از اصلی‌ترین بخش‌های تولید مواد پروتئینی و لبنی، اهمیتی عمده در تغذیه انسان‌ها دارد (امینی و همکاران، ۱۳۸۱). تولید در بخش دامداری، با دیگر زمینه‌های تولیدی و تجاری متفاوت است. از جمله این شرایط متفاوت و از مهم‌ترین آن‌ها، ریسک‌های موجود در بخش دامداری می‌باشد. ریسک در بخش دامداری و راههای رویارویی با آن از عوامل مؤثر در سرمایه‌گذاری‌های دامداری است (بیات و همکاران، ۱۳۹۰).

پرورش دام در ایران به دلیل موقعیت اکولوژیکی مناسب، گسترش زیادی دارد، اما این بخش نیز با محدودیت‌هایی مانند کمبود منابع مالی روبه‌روست به گونه‌ای که این محدودیت فراروی بخش، نخست روند توسعه بخش را از راه سرمایه‌گذاری درونزا و برونزا با کندی مواجه می‌سازد و دوم، آن‌ها را در بسیاری از موارد به سمت استفاده از منابع غیررسمی پیش می‌راند (قربانی و نعمتی، ۱۳۹۰). دسترسی سریع و آسان به سرمایه یکی از ضرورت‌ها و پیش‌نیازهای توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی از جمله دامداری است. سرمایه یکی از نهادهایی است که نقش اساسی و پایه‌ای

¹ -Enoma

برای تأمین دیگر نهاده‌ها و در نهایت، تولید محصولات کشاورزی دارد که به گونه معمول، تولیدکنندگان در تأمین آن با محدودیت‌های مستقیم و غیرمستقیم روبه‌رو هستند. در همین راستا، دولت نیز در این زمینه سیاست‌های به دو صورت بکار بسته شده است که بخشی در زمینه ایجاد زیرساخت‌های لازم همچون احداث سد، راه و مانند آن و دسترسی و تربیت نیروی انسانی متخصص و بخش دیگر، در راستای سرمایه‌گذاری مستقیم در بخش کشاورزی از جمله تخصیص اعتبارات و ارایه تسهیلات لازم در زمینه ایجاد و گسترش شبکه آبیاری، تسطیح اراضی و تهیه ماشین‌آلات می‌باشد (هاشمی‌تبار، ۱۳۸۳). سرمایه به سبب قابلیت تبدیل شدن به دیگر عوامل، در فرآیند تولید نقشی بسیار مهم دارد. همچنین، بکارگیری درست سرمایه و ترکیب آن با دیگر نهاده‌ها باعث افزایش بهره‌وری عوامل تولید می‌شود. از آن‌جا که سرمایه امکان بکارگیری نهاده‌های کافی و مناسب را برای تولید ایجاد می‌کند، ضرورت تشکیل سرمایه و تأمین آن امری لازم است (میر و همکاران، ۱۳۸۳).

نقش اعتبار در اقتصاد کشاورزی بسیار مهم است و می‌تواند رفتار سرمایه‌گذاری کشاورزی را تحت تأثیر قرار داده و همچنین، منجر به افزایش بهره‌وری و ترویج استاندارد زندگی با شکستن چرخه فقر کشاورزان خرده‌پا می‌شود (آدبائو و آدئولا^۱، ۲۰۰۸). اعتبارات کشاورزی از یک سو، به علت نداشتن درآمد کشاورزی برای سرمایه‌گذاری و از سوی دیگر، به علت ضرورت انجام سرمایه‌گذاری در این بخش دارای اهمیت فراوان است زیرا اعتبارات کوتاه‌مدت در تأمین نیازهای مالی کشاورزان و اعتبارات متوسط و بلندمدت در راستای ایجاد امکان سرمایه‌گذاری زیربنایی برای تولیدکنندگان در بخش کشاورزی دارای اهمیت بوده و باعث افزایش تولید و بهره‌وری می‌شود (قربانی و نعمتی، ۱۳۹۰). اعطای این اعتبارات می‌تواند باعث افزایش سرمایه‌گذاری و تقویت تولید گردد و بستر را برای ارتقای سطح رفاه جامعه فراهم سازد. دسترسی به اعتبارات تأثیری مستقیم بر رفاه کشاورزان و عملکرد شغلی آن‌ها دارد زیرا اعتبارات می‌توانند با هدف افزایش برابری در مشاغل مورد استفاده قرار بگیرند (بریگمن^۲ و همکاران^۳، ۲۰۰۷). اعتبارات کشاورزی از نوع اعتبارات هدایت شده هستند که بمنظور ترویج و رشد تولیدات کشاورزی به افراد اعطا می‌شوند. این اعتبارات برای توسعه ضروری بوده و سرمایه مورد نظر کشاورزان را برای سرمایه‌گذاری‌های تازه و یا پذیرش فناوری‌های نوین فراهم می‌سازند (شاهیدور و فاروقی^۳، ۲۰۰۳). کشاورزان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی برای تأمین سرمایه و اعتبار مورد نیاز خود در تولید محصول به روش‌هایی

^۱- Adebayo & Adeola

^۲- Briggeman

^۳- Shahidue and faruquee

گوناگون از جمله استفاده از پس انداز شخصی و دریافت وام و تسهیلات از منابع مالی و اعتباری عمل می‌کنند (فریمانی و همکاران، ۱۳۸۶). در بیش‌تر کشورها، دولت‌ها و یا نهادهای تأمین مالی، وظیفه ارایه اعتبار به فعالان بخش کشاورزی را بر عهده دارند. در ایران نیز بانک کشاورزی مهم‌ترین مؤسسه تأمین مالی در بخش کشاورزی بوده و تأمین مالی این بخش به وسیله بانک کشاورزی از راه اعتبار انجام می‌گیرد، به گونه‌ای که به طور میانگین همه ساله بیش از سه چهارم اعتبارات اعطایی به بخش را تأمین می‌کند (کوهپایی، ۱۳۹۱). بانک کشاورزی همراه با سایر بانک‌های تأمین‌کننده سرمایه (به عنوان یکی از عوامل تولید) مشغول به فعالیت است و در این راه تلاش‌های بسیار و عملکردی مناسب را به همراه داشته است.

در راستای موضوع پژوهش، مطالعاتی گوناگون انجام گرفته است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره شده است. دیان^۱ (۱۹۹۸) با بررسی دسترسی به اعتبارات در مورد رفاه بر این باور است که دسترسی به اعتبارات رسمی با قادر ساختن خانوارها به کاهش بدهی‌های خود از منابع غیررسمی، اثری مفید بر درآمد سالانه خانوارها دارد. شاهیدور و فاروقی (۲۰۰۳) اثر اعتبارات کشاورزی را بر رفاه خانوار در پاکستان بررسی کردند. نتایج بدست آمده از مطالعه آن‌ها نشان داد که اعتبارات کشاورزی نه تنها بر محصول کشاورزان بلکه بر مصرف خانوار و شاخص‌های دیگر رفاه نیز اثر می‌گذارد. در پژوهشی دیگر، یعقوبی و ترکمانی (۱۳۸۳) تأثیر اعتبارات رسمی بر سود و تولید کشاورزان شهرستان مرودشت را بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که متغیر وام دریافتی کشاورزان از منابع اعتباری رسمی دارای تأثیری مثبت و معنی‌دار در سطح ده درصد بر سود و تولید کشاورزان بوده است. بنابراین، با افزایش اعتبارات دریافتی کشاورزان، سوددهی و تولید آن‌ها افزایش داشته است. رجبی جهرودی (۱۳۸۳) در بررسی خود با عنوان نقش تسهیلات اعطایی بانک‌ها در تجهیز سرمایه و سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به این نتیجه دست یافت که تسهیلات بانکی بلندمدت اثری مثبت و معنی‌دار بر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی داشته است. نتایج بررسی بختیاری و پاسبان (۱۳۸۳) نشان می‌دهند که اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه‌مدت بر اشتغال و درازمدت بر سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت داشته است. لذا، در کوتاه‌مدت می‌توان با بکارگیری نظام اعتباری مناسب باعث توسعه فرصت‌های شغلی در این بخش شد. نیکدخت و همکاران (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای با عنوان واکاوی مقایسه‌ای پایداری در نظام‌های دامداری سنتی در شهرستان فیروزآباد به این نتیجه دست یافتند که هرچه بر تحرک نظام‌های دامداری سنتی افزوده می‌شود، پایداری اقتصادی آنان نیز افزایش می‌یابد. این در حالی است که در بعد اجتماعی هرچه بر تحرک نظام‌داری سنتی افزوده می‌شود، پایداری اجتماعی کاهش می‌یابد. بیات و همکاران (۱۳۹۰)

^۱ - Diagne

در تحلیلی با عنوان شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر رکود اقتصاد دامداری در نواحی روستایی شهرستان ملایر، عوامل رکود را به چند دسته اقتصادی، فرهنگی، مدیریتی و زیست‌محیطی تقسیم کرده‌اند. در میان عوامل اقتصادی، ضعف توان مالی روستاییان در خرید دام‌هایی که بازدهی اقتصادی بالاتری دارند و در میان عوامل مدیریتی، عامل محدودیت واگذاری اعتبارات بانکی به روستائیان کم‌درآمد برای تأسیس واحدهای نوین دامداری در خارج از بافت کلیدی روستا بالاترین مقدار را به خود اختصاص داده بودند.

در جمع‌بندی می‌توان گفت که ادبیات تجربی ارایه شده در این بخش قطعاً اهمیت مطالعه اثرات اعتبارات بانکی بمنظور تبیین وضعیت بخش کشاورزی و دامداری در سطح ملی و منطقه‌ای را آشکار می‌سازد. بر این اساس، دو نکته اساسی در توجیه ضرورت انجام این مطالعه برای زیربخش دامداری منطقه مورد مطالعه و اعتباربخشی بیش‌تر به هدف مورد بررسی این پژوهش قابل نتیجه‌گیری است. نخست: تأثیرگذاری اعتبارات در دو سطح اقتصادی و غیر اقتصادی قابل بررسی است؛ بیش‌تر پژوهش‌های تجربی یاد شده آثار اقتصادی اعتبارات را در نظر گرفته‌اند در حالی که این پژوهش افزون بر آثار اقتصادی، آثار اجتماعی (اعتماد به نفس، دانش و آگاهی) و فنی (مکانیزاسیون) را نیز مورد بررسی قرار داده است. دوم: این‌که بررسی ادبیات تجربی این موضوع در داخل کشور نشان می‌دهد که تاکنون مطالعه‌ای که به گونه جامع به ارزیابی اثرات اقتصادی و غیراقتصادی اعتبارات بانک کشاورزی بر وضعیت دامداری در شهرستان هیرمند پرداخته باشد، انجام نگرفته است.

شرایط اقلیمی و جغرافیای شهرستان هیرمند، بستری مناسب برای انجام فعالیت‌های دامپروری می‌باشد و عمده‌ترین محور اشتغال و تأمین معاش مردم شهرستان دامداری بوده که دوشادوش دیگر فعالیت‌های بخش کشاورزی از مهم‌ترین منابع تولیدی شهرستان بشمار می‌رود. این شهرستان با برخورداری از ۲۳۰۱۳۱ واحد دامی و تنوع نژادی خاص، از قطب‌های اصلی دامپروری شمال استان سیستان و بلوچستان بشمار می‌رود. خشکیدگی تالاب هامون و در پی آن کمبود علوفه (کاهش ۴۰ درصدی)، از بین رفتن منابع تغذیه دام‌ها و خشکیدگی مراتع و سیاست‌های سازمان‌های متولی واردات و صادرات، دامداران شهرستان را در دام مشکلات انداخته است؛ لذا هرگونه سرمایه‌گذاری و تلاش در راستای پیشرفت فعالیت‌های دامداری می‌تواند نویدبخش آینده‌ای روشن برای توسعه و عمران شهرستان باشد. بر این اساس، اعطای تسهیلات بانک کشاورزی بمنظور رونق بخش کشاورزی و دامداری (به عنوان یکی از زیربخش‌های اساسی آن)، فعالیت‌های اقتصادی و تأمین مالی پروژه‌های درآمدزا، در راستای بهبود وضعیت درآمد خانوارها ارایه می‌گردد. لذا، این پژوهش، با هدف بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی در رونق فعالیت‌های دامداری در بخش

قرقری شهرستان هیرمند و ارایه پیشنهادهای سازنده در راستای بهبود وضعیت دامداران انجام گرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر نوع، کاربردی و برحسب چگونگی کنترل متغیرها از نوع پژوهش‌های توصیفی - پیمایشی است. از لحاظ روش گردآوری داده‌ها به صورت میدانی (پرسش‌نامه و مصاحبه) می‌باشد. هدف کلی این پژوهش نقش اعتبارات بانک کشاورزی در رونق فعالیت‌های دامداری بخش قرقری شهرستان هیرمند است که در نه بُعد اشتغال، درآمد، سرمایه‌گذاری، پذیرش ریسک (شامل گویه‌هایی در مورد آمادگی برای رویارویی با چالش‌ها و سختی‌ها، استقبال از ابتکار و پیشگام بودن در گزینش محصولات جدید برای کشت، آمادگی و توان رویارویی با خطرات نامترقبه مانند سیل، خشکسالی، سرمازدگی، آمادگی در سرمایه‌گذاری بیش‌تر در بخش دامداری و آمادگی برای استفاده دوباره و بیش‌تر از اعتبارات بانکی بود) فروش و بازاریابی، دانش و آگاهی، مکانیزاسیون، اعتمادبه‌نفس (شامل گویه‌هایی در مورد نقش اعتبارات بانکی در افزایش اعتماد به توانمندی‌های فردی، باور به دستیابی به نتایج مثبت در اثر استفاده از اعتبارات بانکی، نقش اعتبارات بانکی در استقلال مادی و سرمایه‌گذاری، نقش اعتبارات بانکی در ایجاد انگیزه نوظوایی و روزآمد شدن، اطمینان به موفقیت آمیز بودن سرمایه‌گذاری در بلندمدت و تمایل به راه‌اندازی فعالیت نوین در زمینه دامداری و ...) و مدیریت منابع تولید سنجدیده شد. جامعه آماری ۱۳۵ نفر از دامداران بخش قرقری شهرستان هیرمند می‌باشند که در سال ۱۳۹۲ از بانک کشاورزی تسهیلات دریافت کرده‌اند. حجم نمونه از راه فرمول کوکران تعداد ۱۰۰ نفر بدست آمده و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده نمونه‌ها انتخاب و پرسش‌نامه بین آن‌ها توزیع شده است.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

(۱)

در رابطه بالا معمولاً بیش‌ترین اشتباه مجاز (d) معادل ۰/۰۵، ضریب اطمینان ۰/۹۵، $t=1/96$ و مقادیر p و q نیز هرکدام معادل ۰/۵ و حجم جامعه (N) در نظر گرفته می‌شود. مقدار P برابر با ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود زیرا اگر $P=0/5$ باشد N بیش‌ترین مقدار ممکن خود را پیدا می‌کند و این امر سبب می‌شود که نمونه به حد کافی بزرگ باشد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۸). روایی پرسش‌نامه با استفاده از نظرات اصلاحی اساتید و کارشناسان بررسی شد. بمنظور تعیین پایایی مقیاس‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب اعتماد برای شاخص اشتغال ۰/۹۲، درآمد ۰/۸۲، سرمایه‌گذاری ۰/۹۰،

پذیرش ریسک ۰/۹۳، اعتماد به نفس ۰/۹۵، فروش و بازاریابی ۰/۸۳، مکانیزاسیون ۰/۷۹، مدیریت منابع تولید ۰/۸۷ و دانش و داده‌ها ۰/۸۸ بدست آمد که نشان‌دهنده سطح خوب پایایی ابزار پژوهش است. بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری چون آزمون‌های تی و تحلیل واریانس و با نرم افزار SPSS₂₁ استفاده شده است.

نتایج و بحث

بر اساس نتایج آمار توصیفی، بیش‌تر پاسخگویان (۳۲ درصد) در رده سنی ۳۱ تا ۳۵ سال قرار داشتند. از نظر جنسیت بیش‌تر افراد مرد بوده (۹۳ درصد) و بیش‌تر آن‌ها دارای مدرک ابتدایی بودند (۳۴ درصد). بیش‌ترین فراوانی پاسخگویان از نظر سابقه کار مربوط به افراد با تجربه شغلی ۱۶ سال به بالا بوده (۳۹/۷) و ۸۷ درصد از وام‌گیرندگان سرپرست خانوار بودند. بررسی توزیع فراوانی عناوین وام‌های اخذ شده (جدول ۱) نشان می‌دهد که بیش‌ترین تعداد وام گرفته شده (۵۷ درصد) از مجموع وام‌های اعطایی بانک کشاورزی با عنوان خرید نهاده‌ها و ادوات کشاورزی بوده و کم‌ترین نوع وام دریافتی مربوط به وام خرید دام (۱۹ درصد) می‌باشد.

بر اساس داده‌های مربوط به وام‌های دریافتی در جدول ۲، بیش‌ترین فراوانی از نظر مبلغ وام، مربوط به دریافت‌کنندگان وام به مبلغ ۱۰ تا ۱۵ میلیون تومان و کم‌ترین فراوانی نیز مربوط به دریافت‌کنندگان مبلغ وام دومیلیون تومان و کم‌تر از آن می‌باشد.

نتایج بدست آمده از آزمون تی یک سویه (جدول ۳) نشان می‌دهد که اخذ وام باعث افزایش درآمد، افزایش تولید، سرمایه‌گذاری، اعتماد به نفس، فروش و بازاریابی، مکانیزاسیون و مدیریت منابع تولید شده، ولی تأثیری در افزایش اشتغال، دانش و داده‌ها و پذیرش ریسک نداشته است. یعقوبی و ترکمانی (۱۳۸۳) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که وام دریافتی کشاورزان بر سود و تولید کشاورزان تأثیری مثبت و معنی‌دار داشته و بیان داشتند که با افزایش اعتبارات دریافتی کشاورزان، سوددهی و تولید آن‌ها افزایش یافته است که این امر خود نشان‌دهنده مزیت پرداخت اعتبارات رسمی در افزایش درآمد کشاورزان بوده است. بقابی و همکاران (۱۳۸۶) نیز در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که استفاده از تسهیلات بانک کشاورزی به افزایش تولید و درآمد کشاورزان کمک خواهد کرد. شمس‌الدینی (۱۳۸۵) بیان می‌کند که بخشی از اعتبارات برای تأمین نهاده‌های گوناگون تولیدی مانند خرید نهاده‌های سرمایه‌ای، فناوری و همچنین، خرید مواد اولیه مورد استفاده قرار می‌گیرد و از این‌رو، اهمیتی ویژه در رشد و توسعه فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و تولیدی دارد. با این وجود، در بخش مورد مطالعه، کشاورزان وام‌گیرنده بخشی از اعتبارات دریافتی را در زمینه ایجاد تأسیسات، استفاده از سیستم‌های آبیاری نوین، خرید

ماشین‌آلات و خرید کود، سم و بذر مصرف کرده‌اند که تمامی این اقدام‌ها حاکی از آن است که اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی، دسترسی دامداران به مکانیزاسیون را افزایش داده است. همچنین، اعتبارات بانک کشاورزی، تمایل دامداران به گسترش فعالیت در زمینه دامداری، تمایل به عرضه مستقیم محصولات این بخش و تمایل به راه‌اندازی فعالیت نوین در زمینه کشاورزی و دامداری را بالا برده است.

بر اساس نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای (جدول ۴)، بین رشته تحصیلی وام‌گیرندگان و اثرات بدست آمده رابطه وجود دارد، به گونه‌ای که تأثیر آن بر اشتغال، درآمد، مدیریت منابع و دانش و داده‌های در بین دانش‌آموختگان کشاورزی مشاهده می‌شود. دامداران دارای سن کم‌تر و سطح سواد بالاتر تمایلی بیشتر برای استفاده از فناوری پیشرفته‌تر، افزایش سطح زیرکشت، افزایش تولید داشته و از این راه سعی در بهبود مدیریت منابع برای افزایش بهره‌وری در فعالیت دامداری را دارند. ورمزیاری (۱۳۸۹) در پژوهش خود بیان می‌کند که کشاورزانی که دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند بیش‌تر از کشاورزان بی‌سواد یا دارای سواد ابتدایی، از وام‌های اخذ شده در بخش کشاورزی استفاده نموده‌اند و میانگین سه گروه نشان‌دهنده آن است که با کاهش سطح تحصیلات، مقدار مخاطرات اخلاقی استفاده از وام نیز افزایش یافته است.

نتیجه آزمون F در جدول ۵ نشان می‌دهد که اختلافی معنی‌دار در اثر بخشی وام‌هایی که به صورت بازپرداخت طولانی‌مدت پنج‌ساله هستند، با وام‌های کوتاه‌مدت وجود دارد و وام‌های بلندمدت دارای اثرات اقتصادی بهتری هستند. بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام شده به وسیله نورتن (۲۰۰۴) در کشورهایی مانند کنیا و آفریقای جنوبی، یکی از نیازهای مهم بخش کشاورزی که در این کشورها به خوبی سرویس‌دهی نشده، اعتبار بلندمدت می‌باشد. وی بیان می‌کند که بسیاری از سرمایه‌گذاری‌ها در بخش کشاورزی به اعتبار بلندمدت نیاز دارند و در این مورد نیز استدلال‌هایی مبنی بر توجیه لزوم حمایت دولت و نهادهای مالی از اعتبارات بلندمدت آورده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تاریخ گویای این واقعیت است که توسعه و آبادانی در هیچ سرزمینی تصادفی و اتفاقی نیست. هر منطقه برخوردار از فاکتورهای طبیعی مانند آب، خاک، هوا، امکانات محیطی، نیروی انسانی توانمند، تلاشگر، همچنین شایسته و لایق برای استفاده مطلوب‌تر از عوامل بالا، موجبات رشد اقتصادی و اجتماعی و غیره آن منطقه را فراهم می‌کند. در طول زمان، بسیاری از تمدن‌ها با وجود داشتن استعدادهای طبیعی، به دلیل ضعف حکومت‌ها (مدیران)، نداشتن برنامه‌ریزی، عدم شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های طبیعی دست‌خوش سیر نزولی شده‌اند. نظر به آن که

توانمندی‌ها و استعدادهای محیطی به گونه معمول، در طول زمان، دچار تغییرات و نوسان‌های شدید نمی‌شوند، در صورت احیا و رشد ظرفیت‌های کارآفرینی و نهاده‌های مدیریتی‌شان، به سرعت توسعه خواهند یافت. در ایران هر ساله مبالغی با عنوان تسهیلات تکلیفی، اعتبارات عمرانی و اعتبارات بانکی بمنظور افزایش تولید و اشتغال بخش کشاورزی و دامداری در نظر گرفته می‌شود. هدف کلی این پژوهش بررسی آثار اعتبارات بانک کشاورزی در بخش قرقری شهرستان هیرمند است که در نه بُعد (اشتغال، درآمد، سرمایه‌گذاری، پذیرش ریسک، اعتمادبه‌نفس، فروش و بازاریابی، مکانیزاسیون، مدیریت منابع تولید و دانش و آگاهی) سنجیده شده است. نتایج پژوهش نشان دادند که گرفتن وام باعث افزایش درآمد، افزایش تولید، سرمایه‌گذاری، اعتمادبه‌نفس، فروش و بازاریابی، دسترسی به مکانیزاسیون و مدیریت منابع تولید شده، ولی تأثیری در افزایش اشتغال، دانش و داده‌ها و پذیرش ریسک نداشته است. نتایج بیانگر این بود که دامداران دارای سنین کم‌تر و سطح سواد بالاتر تمایلی بیش‌تر برای استفاده از فناوری پیشرفته‌تر، افزایش سطح زیرکشت و افزایش تولید داشته و از این راه سعی در بهبود مدیریت منابع برای افزایش بهره‌وری در فعالیت دامداری دارند. اختلافی معنی‌دار در اثر بخشی وام‌هایی که به صورت بازپرداخت طولانی‌مدت پنج‌ساله هستند، با وام‌های کوتاه‌مدت وجود دارد و وام‌های بلندمدت دارای اثرات اقتصادی بهتری هستند. با توجه به نتایج بدست آمده، پیشنهاد می‌شود افزون بر بهبود روند اعطای تسهیلات به دامداران به وسیله بانک کشاورزی، سیاست‌های دولت نیز به گونه‌ای تنظیم شود تا اعتبارات بانک کشاورزی به سمت فعالیت‌های اشتغال‌زا در بخش کشاورزی و زیربخش دامپروری هدایت شوند. ارتقای بخش دامداری از وضعیت موجود سنتی به سمت مدرنیزه کردن واحدهای دامداری با استفاده از منابع بانکی و با در نظر گرفتن روان‌سازی فرایند دسترسی به این منابع برای دامداران، افزون بر منافع اقتصادی، دربردارنده مزایای فرهنگی - اجتماعی است و موجب ارتقای جایگاه فعالان این بخش در جامعه روستایی خواهد شد. افزایش آگاهی‌های فنی و تخصصی دامداران نیز در بهبود و ارتقای بهره‌وری در این بخش بسیار اهمیت دارد. برگزاری کلاس‌های ترویجی با در نظر گرفتن دانش بومی دامداران و محدودیت‌های موجود در بخش، از ابعاد فرهنگی و اقتصادی می‌تواند در این زمینه اهمیت داشته باشد و تأثیری جدی بر جای نهد، اما راهکار دیگر در ارتقای وضعیت دامداران، ساماندهی آنان در قالب تعاونی‌های دامداری است. این امر موجب بهبود توان مالی و فنی، و در نهایت، اعتبار بخش دامداری در اقتصاد این بخش می‌شود. هم‌چنین، می‌تواند در بازاریابی، تأمین علوفه و دیگر مایحتاج‌های دامداران به فرایندها سرعت بخشد و نیازهای ضروری دام و دامداران را در زمان مقتضی و با کیفیت مطلوب‌تر، برآورده سازد. افزون بر این‌ها، می‌تواند موجبات

بهره‌وری بیش‌تر را در ازای بهره‌گیری از مراتع و به دنبال آن مدیریت منسجم‌تر و مشارکتی مراتع اشتراکی دامداران فراهم آورد.

منابع

- امینی، ا.، جمشیدی، م. و میرمحمدصادقی، ج. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر ریسک و تمایل دامداران استان آذربایجان شرقی به بیمه دام‌ها. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. (۳۹): ۱۰-۱۲۵-۱۴۰.
- بختیاری، ص. و پاسبان، ف. (۱۳۸۳). نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی، مطالعه موردی بانک کشاورزی. فصلنامه اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۴۶: ۱۰۵-۷۳.
- بقائی، م.، چیدری، م.، پزشکی‌راد، غ. و حاجی‌هاشمی، ز. (۱۳۸۶). بررسی دیدگاه روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه هونجان در خصوص بانک کشاورزی در توسعه بخش کشاورزی از طریق عرضه اعتبارات خرد. ششمین کنفرانس دوسالانه اقتصاد کشاورزی ایران. دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد.
- بیات، ن.، رستگار، ا.، خراسانی، م. و قنبری نسب، ع. (۱۳۹۰). شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر رکود اقتصاد دامداری در نواحی روستایی شهرستان ملایر. فصلنامه پژوهش‌های روستایی. (۴): ۱۵۳-۱۸۱.
- پاپلی یزدی، م. و ابراهیمی، م. (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی. انتشارات سمت. چاپ اول. تهران.
- حافظنیا، م. (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر روش پژوهش در علوم در علوم انسانی. سازمان چاپ و اطلاعات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- رجبی جهرودی، م. (۱۳۸۳). بررسی نقش تسهیلات اعطایی بانک‌ها در تجهیز سرمایه و سرمایه‌گذاری و توسعه ملی. نخستین همایش کشاورزی و توسعه ملی. ناشر: پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- شمس‌الدینی، س. (۱۳۸۵). بررسی آثار سیاست‌های اعتباری بر بخش کشاورزی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه زابل.
- قربانی، ا. و نعمتی، ا. (۱۳۹۰). اصول و مبانی تأمین مالی کشاورزی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- کوهپایی، م. (۱۳۹۱). اصول اقتصاد کشاورزی. چاپ چهارم، انتشارات دانشگاه تهران.

- فریمانی، ش.، رجب‌بیگی، م.، احمدی قبانکندی، ا. و مجیدآذر م. (۱۳۸۶). گرایش روستائیان به صندوق‌های اعتباری روستایی: مطالعه موردی استان تهران. ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد.
- میر، ج.، اکبری، ا. و هاشمی‌تبار، م. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر دسترسی به اعتبارات کشاورزی و نقش آن در تولید، مطالعه موردی استان سیستان و بلوچستان. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۴۸: ۶۷-۲۵.
- نیکدخت، ر.، کرمی، ع. و احمدوند، م. (۱۳۸۶). واکاوی مقایسه‌ای پایداری در نظام‌های دامداری سنتی در شهرستان فیروزآباد. فصلنامه علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۱(۴۱): ۴۳۳-۴۴۱.
- ورمزیاری، ح.، کلانتری، خ. و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۹). تحلیل مقایسه‌ای رفتار کشاورزان در نحوه هزینه‌کرد تسهیلات بانکی کشاورزی شهرستان خوی آذربایجان غربی. نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی). ۳: ۳۴۶-۳۵۵.
- هاشمی‌تبار، م. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر دسترسی به اعتبارات کشاورزی در استان سیستان و بلوچستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه زابل.
- یعقوبی، و. و ترکمانی، ج. (۱۳۸۳). بررسی تأثیر اعتبارات رسمی بر سود و تولید کشاورزان، مطالعه موردی: شهرستان مرودشت. همایش تأمین مالی کشاورزی، تجربه‌ها و درس‌ها. دانشگاه تربیت مدرس تهران.

References

- Adebayo, O. & Adeola, R. G. (2008). Sources and Uses of Agricultural Credit by Small Scale Farmers in Surulere Local Government Area of Oyo State. *Kamla-Raj 2008 Anthropologist*, 10(4): 313-314.
- Briggeman, B.C., Towe, C. & Morehart, M. (2007). Credit Access: Implications for sole-Proprietor Household Production Selected Paper prepared for presentation at the American agricultural economics Association Annual Meeting, Portland.
- Diagne. A. (1998). Impact of access to credit on Income and food security in Malawi. *International food policy research institute*. No 48.
- Enoma, A. (2010). Agricultural Credit and Economic Growth in Nigeria: An Empirical Analysis. *Business and Economics Journal*. Pp: 1-7.
- Kondker Shahidue. R. & Rashid, R. Faruquee, G.R. (2003). The impact of farm credit in Pakistan, *agriculture economics*.
- Norton, R.D. (2004). *Agricultural Development Policy .Concepts and Experiences*. FAO.

پیوست‌ها**جدول ۱- توزیع فراوانی عناوین وام‌های گرفته شده.**

نوع وام	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خرید نهاده‌ها و ادوات دامی	۵۷	۵۷	۵۷
تأمین علوفه	۲۴	۲۴	۸۱
خرید دام	۱۹	۱۹	۱۰۰
جمع کل	۱۰۰	۱۰۰	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۲- توزیع فراوانی مبلغ وام‌های دریافتی (میلیون ریال).

گروه‌های درآمدی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲۰ و کمتر	۲	۲	۲
۲۰-۵۰	۱	۱	۳
۵۰-۱۰۰	۱۷	۱۷	۲۰
۱۰۰-۱۵۰	۴۵	۴۵	۶۵
۱۵۰ و بالاتر	۳۵	۳۵	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۳- آزمون t جهت تعیین اثرات وام.

اثرات وام	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین	حد بالا	حد پایین
اشتغال	-۱/۵۷	۹۹	۰/۱۲	-۰/۱۱	-۰/۲۴	-۰/۰۳	
درآمد	۴/۰۴	۹۹	۰/۰۰	۰/۲۸	۰/۱۴	۰/۴۲	
سرمایه‌گذاری	-۱۵/۴۵	۹۹	۰/۰۰	-۰/۶۱	-۰/۶۸	-۰/۵۳	
پذیرش	۱/۷۳	۹۹	۰/۰۹	۰/۱۲	-۰/۰۲	۰/۲۶	
ریسک	-۶/۰۸	۹۹	۰/۰۰	۰/۲۹	-۰/۳۸	-۰/۱۹	
اعتماد به نفس	-۷/۶۷	۹۹	۰/۰۰	-۰/۴۱	-۰/۵۱	-۰/۳۰	
فروش و	-۱۴/۱۴	۹۹	۰/۰۰	-۰/۶۲	-۰/۷۱	-۰/۵۳	
بازاریابی	۵/۶۸	۹۹	۰/۰۰	۰/۴۱	۰/۲۷	۰/۵۵	
مکانیزاسیون	۰/۵۹۷	۹۹	۰/۵۵	۰/۴۲	-۰/۹۸	۰/۱۸	
مدیریت							
منابع							
دانش و							
آگاهی							

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۴- آزمون $fvhd t$ تعیین اثرات وام در رشتههای کشاورزی و غیرکشاورزی.

اثرات وام	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری
اشتغال	۲/۶۰۶	۷۱/۴۶۸	۰/۰۱۱
درآمد	۲/۵۳۶	۷۳/۳۳۱	۰/۰۱۳
سرمایه گذاری	۰/۹۸۵	۵۶/۲۲۹	۰/۳۲۹
پذیرش ریسک	۱/۰۹۳	۵۷/۱۷۲	۰/۲۷۹
اعتماد به نفس	۱/۰۲۹	۵۳/۶۸۷	۰/۳۰۸
فروش و بازاریابی	۱/۰۷۰	۶۴/۵۷۸	۰/۲۸۹
مکانیزاسیون	۰/۳۴۳	۵۹/۰۸۴	۰/۷۳۳
مدیریت منابع	۲/۴۰۶	۶۳/۳۰۴	۰/۰۱۹
دانش و آگاهی	۲/۳۷۷	۵۸/۵۷۶	۰/۰۲۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- آزمون "F" برای مقایسه مقدار اثرهای وام بین سه گروه وام‌های یک ساله، سه ساله و پنج ساله.

اثرهای وام	آزمون F			
	مجموع رتبه‌ها	درجه آزادی	میانگین رتبه‌ها	F
بین گروهی	۴/۰۲۵	۲	۱/۹۷	۶/۴۹
درون گروهی	۳۳/۹۷	۹۸	۲/۸۲	
کل	۳۸/۸۲۸	۹۹		

مأخذ: یافته‌های پژوهش